

TRIẾT LÝ NHÂN VĂN TRONG TRUYỆN CỔ TÍCH CÔ BÉ BÁN DIÊM CỦA ANDERSEN

ThS. NGUYỄN THỊ NGỌC THÚY*

1. Andersen được mệnh danh con thiên nga của văn học Đan Mạch, huyền thoại vàng của văn học lãng mạn. Tác phẩm của ông là những truyện cổ tích hiện đại, nơi đó thế giới của trẻ thơ ngự trị và người lớn chúng ta khi soi chiếu có thể thấy rõ phần tâm hồn mình. Những câu chuyện nhỏ nhưng sức chứa trong nó là vô cùng, tựa như một giọt nước nhỏ nhưng có khả năng phản chiếu cả thế giới.

Điều đặc biệt, hầu hết những câu chuyện cổ tích ấy chất chứa, biểu hiện những chiều sâu tư tưởng và triết lý, như ánh lửa nhỏ nhưng đủ sức làm bùng cháy trái tim của bạn đọc. Và vì thế, truyện của Andersen không chỉ đơn thuần viết cho trẻ em mà ẩn trong mạch ngầm của truyện nhiều khi là những đối thoại mang tính triết lý sâu sắc của nhà văn với bạn đọc người lớn, tác động tới lương tri và khơi gợi những tình cảm trong sáng.

Cô bé bán diêm là một trong những câu chuyện cổ tích mang chứa những thông điệp, triết lý nhân văn cao đẹp ấy.

2. Trong câu chuyện, Andersen dẫn dắt người đọc đi theo hành trình kiếm sống nhọc nhằn của cô bé bán diêm giữa đêm giao thừa. Có thể nói, đêm giao thừa ấy là một khoảnh khắc thời gian thật nhiều ý nghĩa.

Trước hết, đó là thời điểm điển hình lột tả đến tận cùng sự nghèo đói, nỗi bất hạnh của cô bé. Nhà văn đã phác họa hai bức tranh đời sống song song diễn ra với những nét vẽ đối nghịch để diễn tả nỗi bất hạnh tột cùng ấy. Đêm giao thừa gió rét dữ dội, tuyết rơi lạnh lẽo cũng chính là khoảnh khắc mọi nhà sum họp đầm ấm để chia tay năm cũ và đón chào một năm mới nhiều hi vọng, may mắn, bình an. Mọi người hạnh phúc sau những khung cửa ấm cúng sáng rực ánh đèn, chuẩn bị cho bữa tiệc đón chào năm mới với món ngỗng quay truyền thống. Chỉ có cô bé bán diêm cô đơn, giá lạnh, tủi hờn giữa tuyết trắng và gió lốc quay cuồng.

Đêm giao thừa ấy còn là khoảnh khắc trở về với quá khứ hạnh phúc của tâm hồn cô đơn. Trong bất hạnh, cô bé nhớ về cuộc sống trước đây khi bà nội hiền hậu còn sống. Em được đón giao thừa trong ngôi nhà xinh xắn, êm đềm có dây trường xuân xanh mướt

bao quanh. Trong kí ức của tâm hồn non nớt, cuộc sống ấy hạnh phúc biết bao, khác hoàn toàn với hiện tại là những lời chửi mắng, chui rúc trong cái xó tối tăm, những trận đòn liên tiếp. Sự thiếu vắng tình thương yêu làm em mất đi tổ ấm. Tái hiện giấc mơ về quá khứ, nhà văn gửi gắm thông điệp đầy ý nghĩa: tình yêu thương gia đình là thiên đường của tuổi thơ.

Thiêng liêng hơn, đêm giao thừa còn là khoảnh khắc vươn đến những giấc mơ huyền diệu, vượt thoát khỏi hiện tại tăm tối. Và chiếc cầu nối đưa em bé từ hiện thực bất hạnh hướng tới những giấc mơ chính là những que diêm nhỏ bé, khiêm nhường. Mỗi ngọn lửa diêm đem đến một giấc mơ thật lung linh, chói bóng.

Que thứ nhất được cô bé quẹt lên để sưởi ấm, lấp lánh trong ngọn lửa ấy là ước mơ về hơi ấm giữa mùa đông giá rét. Ngọn lửa xanh lam rồi sáng rực như than hồng khiến cô bé tưởng tượng đang được ngồi trước một lò sưởi bằng sắt có những hình nổi bằng đồng. Nhưng diêm tàn, lửa tắt, cô bé lại phải đối diện với cái hiện tại lạnh lẽo, khắc nghiệt, không còn được thấy ngọn lửa trong lò sưởi *nom đến vui mắt và tỏa ra hơi nóng dịu dàng*.

Que thứ hai lại cháy sáng rực dưới bàn tay cô bé, trong khát khao được trở về mái nhà êm ấm. Ở giấc mơ ấy, ta thấy hiện lên hình ảnh ngôi nhà xinh xắn có tấm rèm bằng vải mành. Đặc biệt, cái đôi giày vò nơi hiện tại cũng theo đuổi vào trong giấc mơ tội nghiệp của cô bé, để rồi, ở đó xuất hiện hình ảnh *một mâm cỗ sang trọng trên một bàn ăn có khăn trải trắng tinh, có bát đĩa bằng sứ quý giá, có ngỗng quay*. Trí tưởng tượng hồn nhiên của tâm hồn thơ trẻ còn gọi trong mắt em hình ảnh *ngỗng nhảy ra khỏi đĩa và mang cả dao ăn cắm trên lưng tiến về phía em*. Ngọn lửa diêm tắt lịm, giấc mơ thứ hai khép lại, em thấy mình vẫn ngồi cô đơn một mình dưới trời tuyết trong đêm giao thừa.

Giữa giá lạnh, ngọn lửa diêm thứ ba lại bùng cháy trong niềm khao khát về những trò chơi ngộ nghĩnh, đáng yêu của tuổi thơ trong năm mới. Em như thấy trước mắt mình một cây thông Noel được trang trí lộng lẫy với hàng ngàn ngọn nến sáng rực, lấp lánh.

* Khoa Ngữ văn - Trường Đại học Tây Bắc

Em vọt tay về phía cây, nhưng lửa diêm vụt tắt, chỉ còn ảo ảnh của những ngọn nến bay lên cao mãi rồi biến thành những ngôi sao trên trời, trong cái nhìn đầy tiếc nuối của cô bé. Chất thơ và cảm xúc của câu chuyện đã mang một sắc thái, ý nghĩa mới. Từ những giấc mơ khao khát được sưởi ấm, được ăn ngon, những giấc mơ về cuộc sống vật chất, tâm hồn cô bé hướng đến bầu trời sao lấp lánh, ước mơ về đời sống tâm hồn.

Khi ngọn lửa diêm thứ tư cháy sáng, em bé thấy mình chìm dần vào giấc mơ huyền diệu nhất - giấc mơ về tình thương và sự giải thoát. Trong ánh lửa xanh tỏa ra xung quanh, em nghĩ tới một vì sao đối ngôi, một linh hồn bay lên bầu trời với thượng đế. Hình ảnh thượng đế chính là biểu tượng hiện thân cho niềm tin hướng tới cái vô cùng cao cả, thiêng liêng. Rồi em nghĩ tới bà nội đã mất, người yêu thương nhất của mình đang mỉm cười. Em cất tiếng gọi *bà ơi!* Em nhớ lại những ngày bà còn sống, bà cháu từng được sống sung sướng. Em van bà xin thượng đế chỉ nhân để được về với bà, về với cuộc sống ấm áp yêu thương. Nhưng cũng như những lần trước, diêm cháy rồi tàn, ảo ảnh sáng rực về tình người trên khuôn mặt em cũng biến mất.

Trở về với hiện tại giá băng nhưng dường như tâm hồn cô bé vẫn chập chờn giữa mơ và thực, vẫn nuôi tiếc khôn nguôi những hình ảnh ấm áp, hạnh phúc trong những giấc mơ diêm nhỏ bé. Đêm càng về khuya, gió càng dữ dội và tuyết càng phủ dày mặt đất. Hơn bao giờ hết, lúc này đây, em bé cháy bỏng cái khao khát được gặp bà, được bà ôm ấp trong vòng tay yêu thương. Và chỉ có những ngọn lửa diêm bé nhỏ là cứu cánh duy nhất đưa em đến với giấc mơ kì diệu ấy. Em quẹt tất cả những que diêm còn lại. Diêm nổi nhau cháy sáng. Trong vầng lửa rực rỡ ấy, hình ảnh bà nội kính yêu hiện lên thật ấm áp, thiêng liêng. Bà cầm tay em lên cao, cao mãi, *chẳng còn đôi rét, đau buồn nào đe dọa em nữa.* Hai bà cháu đã lên cõi thiên đường cùng với thượng đế. Như thế, niềm hi vọng cứu vớt được cô bé gửi gắm vào linh hồn người bà quá cố và cuối cùng là gửi vào thượng đế. Cái kết ấy của câu chuyện phẳng phất bóng dáng niềm tin của đạo Cơ đốc mà Andersen luôn tâm niệm. Ông tin ở một đáng tối cao an bài chu đáo cho mọi sự, và cái chết chẳng qua là sự thoát bỏ hình hài vật chất để vươn tới chốn thiên đường, tận hưởng cái hạnh phúc vĩnh cửu muôn đời.

Có thể thấy, xuyên suốt mạch kể của câu chuyện, hình tượng ngọn lửa diêm thật bay bổng, lấp lánh và chuyên chở những thông điệp đầy ý nghĩa. Những que diêm tựa như những cây đu đưa thần nhiệm màu, thắp lên ước mơ và mở ra thế giới diệu kì. Đó là những ngọn lửa của ước mơ tuổi thơ về sự no ấm, vui tươi, về

tình thương gia đình, niềm hạnh phúc. Từ ngọn lửa, diêm đã hóa thành những ngôi sao trên trời, để soi đường cho em bay lên với thượng đế, ngự trị nơi cõi thiên đường đầy ánh sáng và niềm vui. Qua ngọn lửa và ngôi sao sáng, Andersen thể hiện niềm cảm thông, sự trân trọng và ngợi ca những mơ ước bình dị, trong sáng, huyền diệu của tuổi thơ. Từ đó, nhà văn tinh tế, sâu sắc gửi đến cuộc đời một thông điệp đầy ý nghĩa: thế giới trẻ thơ chính là thiên đường của cuộc sống bởi luôn tồn tại những giấc mơ thật lung linh, tươi sáng; hãy nâng niu, chia sẻ, yêu thương để những giấc mơ ấy không chỉ là ảo ảnh nhỏ nhoi tội nghiệp trong giây lát mà hiển hiện giữa cuộc đời thực với bao niềm hạnh phúc, tươi vui. Sâu xa hơn, nhà văn như muốn nói: con người cần biết bao nhiêu tình yêu thương đồng loại tựa như một hạt giống cần biết bao những giọt nước mát, những tia nắng mặt trời, và những giọt sương để tạo nên hoa tươi, quả ngọt.

3. Đằng sau triết lí nhân văn của câu chuyện, ta cảm nhận được một cách chân thành và ý nghĩa nhất những nhịp đập nóng bỏng nơi trái tim nhà văn vĩ đại Andersen, một trái tim luôn nhạy cảm trước cuộc sống, nhạy cảm trước nỗi đau của con người. Đúng như những gì ông tâm niệm: *"Những truyện ngắn làm tất cả mọi người đều thích và làm xiêu lòng cả những người lớn, theo ý tôi, đó phải là mục đích của người viết truyện ở thời đại chúng ta. Tôi đã tìm ra con đường dẫn tôi tới tất cả mọi trái tim.."* Và, những gì nhà văn đã tâm niệm, đã gửi gắm trong những hình tượng nghệ thuật đầy sức hấp dẫn, đầy sức ám ảnh luôn đồng điệu với những giá trị tinh thần vĩ đại, nhân văn của nhân loại hàng ngàn đời qua; bình dị và ý nghĩa hơn, nó gặp gỡ với ý nghĩ, niềm tin chân thành, tha thiết của bao trái tim biết yêu thương giữa cuộc đời này. □

Tài liệu tham khảo

1. Hà Minh Đức. "Truyện cổ của Hans Christan Andersen (1805-1875)". Tạp chí Văn học, số 12/1997.
2. Đào Duy Hiệp. "Hiện thực và mộng ảo trong "Cô bé bán diêm" của Andersen". Tạp chí Văn học nước ngoài, số 3/2000.

SUMMARY

Hans Christian Andersen was regarded as the Swan of Danish Literature, a golden legend of romanticism. His modern fairy tales were not only familiar with and limited to children, but also lessons of virtue and resilience in the face of adversity for mature readers as well. It is believed that his eventyrers expressed and evoked ranges of pure emotions. The Little Match Girl (Den Lille Pige Med Svovlskikkeme) was one of the tales filled with humanistic thoughts and philosophies.